

INGLIZ VA O‘ZBEK PUBLITSISTIKASIDA METAFORIK IFODALARNING TURLARI

O'qituvchi, Nodira Davletova Nuraddinovna, Mamun universiteti
O'qituvchi, Anbarjon O'tkir qizi Qurbanboyeva, Mamun universiteti
Talaba, Shonazarova Munirabonu, Mamun universiteti

Annotatsiya Mazkur maqolada ingliz va o‘zbek publitsistikasi tilida qo‘llaniladigan metaforik ifodalarning turlari, ularning lingvistik xususiyatlari hamda kommunikativ vazifalari qiyosiy tahlil qilinadi. Metaforalarning publitsistik matnlarda obrazlilikni kuchaytirish, muallif pozitsiyasini ifodalash va auditoriyaga ta’sir ko‘rsatishdagi ahamiyati yoritiladi. Tadqiqot natijasida ingliz va o‘zbek publitsistikasida metaforalarning konseptual, siyosiy, harbiy, sport, tibbiy va tabiat hodisalari bilan bog‘liq turlari faol qo‘llanilishi aniqlangan. Shuningdek, har ikki til publitsistikasida metaforalarning umumiy va milliy-madaniy xususiyatlari ko‘rsatib berilgan.

Kalit so‘zlar: metafora, publitsistik uslub, ingliz tili, o‘zbek tili, konseptual metafora, siyosiy diskurs, ommaviy axborot vositalari, lingvostilistika.

Kirish Til inson tafakkurining mahsuli bo‘lib, unda voqelikni aks ettirishning turli vositalari mavjud. Shunday vositalardan biri metafora hisoblanadi. Metafora bir predmet yoki hodisaning nomini boshqa predmet yoki hodisaga o‘xshashlik asosida ko‘chirish orqali hosil qilinadigan semantik hodisadir. Zamonaviy tilshunoslikda metafora faqat badiiy tasvir vositasi emas, balki insonning dunyoni idrok etish va tushunish mexanizmlaridan biri sifatida talqin qilinadi.

Publitsistik uslub ommaviy axborot vositalarining asosiy uslublaridan biri bo‘lib, uning vazifasi axborot berish bilan bir qatorda jamoatchilik fikrini shakllantirishdan iborat. Shu sababli publitsistik matnlarda metaforalardan keng

foydalaniladi. Ular murakkab siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy jarayonlarni sodda, ta'sirchan hamda obrazli tarzda ifodalash imkonini beradi.

Ingliz va o'zbek publitsistikasi tilida metaforalarning qo'llanishi umumiy qonuniyatlarga ega bo'lsa-da, ularning ayrim turlari milliy tafakkur, madaniyat va ijtimoiy tajriba bilan bog'liq holda o'ziga xos xususiyatlarni namoyon qiladi.

Publitsistik matnlarda metaforaning o'rni

Publitsistik matnlarda metafora axborotning ta'sirchanligini oshiruvchi muhim stilistik vosita hisoblanadi. Jurnalistlar va publitsistlar murakkab voqealarni sodda shaklda ifodalash, o'quvchi e'tiborini jalb qilish hamda muayyan g'oya yoki pozitsiyani ilgari surish maqsadida metaforalardan foydalanadilar.

Masalan, ingliz publitsistikasida:

- “The economy is recovering.”
- “A storm of criticism.”
- “The political battlefield.”

O'zbek publitsistikasida esa:

- “Iqtisodiyot tiklanmoqda.”
- “Tanqidlar bo'roni.”
- “Siyosiy maydon.”

kabi metaforik birikmalar keng uchraydi.

Bunday metaforalar murakkab tushunchalarni o'quvchi ongida aniq va jonli tasvirlar orqali ifodalashga xizmat qiladi.

Ingliz va o'zbek publitsistikasida metaforik ifodalarning asosiy turlari

1. Konseptual metaforalar

Konseptual metaforalar inson tafakkuridagi umumiy kognitiv modellar asosida shakllanadi.

Ingliz tilida:

- Time is money.
- Life is a journey.
- Knowledge is power.

O‘zbek tilida:

- Vaqt – boylik.
- Hayot yo‘lga o‘xshaydi.
- Bilim – kuch.

Har ikki tilda ham mavhum tushunchalar insonning kundalik tajribasi bilan bog‘liq konkret obrazlar orqali tushuntiriladi.

2. Siyosiy metaforalar

Siyosiy diskursda metaforalar siyosiy jarayonlarni tasvirlash va baholash vositasi sifatida qo‘llanadi.

Ingliz tilida:

- Political arena
- Election race
- Power struggle

O‘zbek tilida:

- Siyosiy maydon
- Saylov poygasi
- Hokimiyat uchun kurash

Bu metaforalar siyosiy jarayonlarning raqobat va harakat xarakterini ifodalaydi.

3. Harbiy metaforalar

Harbiy metaforalar publitsistik matnlarda eng faol qoʻllanadigan turlardan biridir.

Ingliz tilida:

- War on poverty
- Media attack
- Strategic campaign

Oʻzbek tilida:

- Qashshoqlikka qarshi kurash
- Axborot xuruji
- Maʼnaviy front

Mazkur metaforalar muammolarga qarshi kurash va qarama-qarshilik gʻoyalari kuchaytiradi.

4. Tabiat hodisalari bilan bogʻliq metaforalar

Ijtimoiy va siyosiy voqealarni tabiat hodisalari bilan qiyoslash har ikki publitsistikada keng tarqalgan.

Ingliz tilida:

- Wave of migration
- Flood of information
- Wind of change

Oʻzbek tilida:

- Migratsiya toʻlqini
- Axborot oqimi

- O'zgarishlar shamoli

Bu metaforalar voqea-hodisalarning ko'lami va ta'sir kuchini tasvirlashga yordam beradi.

5. Tibbiy metaforalar

Tibbiy terminologiyaga asoslangan metaforalar jamiyat va iqtisodiyotdagi holatlarni ifodalashda qo'llanadi.

Ingliz tilida:

- Economic recovery
- Financial health
- Cure for inflation

O'zbek tilida:

- Iqtisodiy tiklanish
- Moliyaviy sog'lomlashuv
- Inflyatsiyani davolash chorasi

Bu metaforalar ijtimoiy jarayonlarni inson organizmi bilan qiyoslash orqali tushuntiradi.

6. Sport metaforalari

Sport metaforalari ingliz publitsistikasida juda faol bo'lsa, o'zbek publitsistikasida ham so'nggi yillarda keng qo'llanilmoqda.

Ingliz tilida:

- Level playing field
- Score a victory
- Gain momentum

O‘zbek tilida:

- Teng raqobat maydoni
- G‘alabaga erishmoq
- Tezlikni oshirmoq

Ular raqobat, muvaffaqiyat va strategiyani ifodalashda muhim vosita hisoblanadi.

Ingliz va o‘zbek publitsistikasidagi o‘xshash va farqli jihatlar

Har ikki tilda metaforalarning asosiy vazifasi axborotni obrazli va ta’sirchan tarzda yetkazishdan iborat. Konseptual, siyosiy, harbiy va tabiat hodisalariga asoslangan metaforalar ikkala publitsistikada ham faol qo‘llanadi.

Biroq ayrim farqlar ham mavjud. Ingliz publitsistikasida sport, biznes va texnologiya bilan bog‘liq metaforalar ko‘proq uchraydi. Bunga G‘arb jamiyatlarida sport va iqtisodiy raqobatning muhim o‘rin tutishi sabab bo‘ladi.

O‘zbek publitsistikasida esa ma’naviyat, milliy qadriyatlar, bunyodkorlik va oila tushunchalari bilan bog‘liq metaforalar kengroq qo‘llaniladi. Masalan, “ma’naviyat poydevori”, “taraqqiyot yo‘li”, “kelajak bunyodkorlari” kabi metaforalar milliy madaniy xususiyatlarni aks ettiradi.

Metaforalarning publitsistik funksiyalari

Publitsistik matnlarda metaforalar quyidagi vazifalarni bajaradi:

- Axborotni soddalashtirish;
- Matnning obrazlilikini oshirish;
- Muallif pozitsiyasini ifodalash;
- O‘quvchi hissiyotlariga ta’sir ko‘rsatish;
- Jamoatchilik fikrini shakllantirish;
- Nutmning ekspressivligini kuchaytirish.

Shu jihatdan metafora publitsistik diskursning nafaqat stilistik, balki pragmatik vositasi ham hisoblanadi.

Xulosa Ingliz va o‘zbek publitsistikasida metaforik ifodalar ommaviy kommunikatsiyaning muhim vositalaridan biri sanaladi. Har ikki tilda konseptual, siyosiy, harbiy, sport, tibbiy va tabiat hodisalariga asoslangan metaforalar keng qo‘llanadi. Ular publitsistik matnlarning ta’sirchanligini oshiradi, murakkab ijtimoiy jarayonlarni tushunarli tarzda ifodalaydi va muallifning baholovchi munosabatini aks ettiradi. Shu bilan birga, metaforalarning ayrim turlari har bir xalqning milliy tafakkuri va madaniy qadriyatlarini ham namoyon etadi. Bu esa metaforalarni qiyosiy o‘rganishning lingvistik va madaniy ahamiyatini yanada oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press, 1980.
2. Charteris-Black J. *Corpus Approaches to Critical Metaphor Analysis*. London, 2004.
3. Semino E. *Metaphor in Discourse*. Cambridge University Press, 2008.
4. Kövecses Z. *Metaphor: A Practical Introduction*. Oxford University Press, 2010.
5. Mahmudov N. Til va nutq masalalari. – Toshkent, 2018.
6. Rasulov R. O‘zbek tilining stilistikasi. – Toshkent, 2017.
7. Nurmonov A. Lingvistik tadqiqot metodologiyasi. – Toshkent, 2019.